

JAK SE TOLAR UJAL VE SVĚTĚ

Existoval a existuje nepominutelný počet zemí, které měly nebo mají vlastní měnu nazvanou tolar a jeho jazykové odvozeniny (např. thaler, daler, dolar).

Je známou skutečností, že tento název měnové jednotky pochází z našeho území. V dnešním Jáchymově (německé pojmenování obce znělo Joachimsthal), kterému dodala rozmach těžba stříbra, se na začátku roku 1520 začaly razit stříbrné mince, jimž se podle místa produkce říkalo Joachimsthaler; to se brzy zkrátilo na „thaler“, což se postupně ujalo jako oficiální pojmenování. Nejprve se tak přirozeně stalo v rakouské monarchii a v německy mluvících zemích. Název převzaly i některé další evropské země a zanedlouho si tato mince razila cestu do světa jako uznávaný platební prostředek v mezinárodním obchodě. Dokonce se tímto názvem – zřejmě neoficiálně – začaly označovat i stříbrňáky jiné provenience, ale v dobré a ověřené kvalitě. Svědčí o tom i výrazy v mnoha jazycích evropských, ale i mimoevropských, jako např. *daler* v severoevropských jazycích, *tallero* v italštině, *talleron* v řečtině, *dare* v perštině, *talari* v amharštině (jazyk v Etiopii).

Joachimsthaler

thaler - tolar – talar - tālā - daler - dollar

Nejvýznamnějším krokem na cestě tolaru světem bylo jistě adoptování „španělského dolaru“, který platil ve španělských koloniích, Spojenými státy americkými 6. července 1785. Od něj se v různých letech odvozovaly v řadě států světa vlastní dolarové měny.

Je pozoruhodné, že pojem tolar se ujalo jako obecný název příslušné měny, tedy i papírových platidel, která jsou předmětem našeho zájmu. To však kupodivu neplatí o „rodné zemi“ tolaru, jehož název se zachoval pouze pro mince, zatímco papírová platidla Rakouska zněla od svého počátku na gulden – zlatý. V některých zemích zaznamenáváme dva i více názvů (typů) tolaru, buď jednoslovných nebo víceslovných.

Následující přehled zemí, jejichž měně dalo jáchymovské údolí do vínku název, zahájí evropské země a pak další kontinenty. Obrázky platidel jsou jen ilustrativním výběrem.

*

EVROPA

DÁNSKO

Dánská papírová měna **rigsdaler** (= říšský tolar) byla zavedena dekretem z 8.4.1713. Vláda vydala paralelně tři státopky ještě v markách a nominály 1, 5, 10, 25, 50 a 100 rigsdaler.

Kodaňská banka vydala v letech 1737 – 1804 emise ve skladbě 10, 20, 30, 40, 50 a 100 **rigsdaler courant** (= běžný n. platný říšský tolar) a v roce 1808 byly vydány v téže měně státopky 2 a 10. Z roku 1807 pochází asignát (zjevně v souvislosti s napoleonskými válkami) v hodnotě 5 rigsdaler courant:

Danske og Norske Species Banke i Kiöbenhavn vydávala v letech 1791 – 1800 nominály 4, 8, 20, 40 a 80 **rigsdaler specie**.

V roce 1813 dala Rigsbank do oběhu nominály 1, 5, 10, 50 a 100 v nové měně **rigsbankdaler** (= říšský bankovní tolar) a Národní banka to v roce 1819 zopakovala.

Rokem 1875 skončilo vydávání jakéhokoliv typu tolaru a vstupem do Skandinavské měnové unie nastala éra koruny ve všech unijních státech.

NĚMECKO

Vlastní tolarovou měnu zavedly drobné i větší monarchistické státní útvary, které před sjednocením do Německé říše existovaly víceméně samostatně. Emisní činnost oněch minimonarchií byla dosti skrovná, v mnoha případech představovala jeden nominál, či několik málo a týkala se rozmezí let 1846 – 1870. Emitentem byl buď stát anebo různé banky a měnou byl buď **thaler** nebo **thaler courant**.

Byly to Vévodství Anhaltské, Svobodné hansovní město Brémy, Brunšvicové vévodství, Hannoverské království, Velkovévodství Hessensko – Darmštadsko, Hesenské kurfiřtství, Svobodné a hansovní město Lübeck, Meklenburské velkovévodství, Oldenburské velkovévodství, Poznaňské velkovévodství, Knížectví Reuss, Knížectví Schaumburg – Lippe, Knížectví Schwarzburg – Rudolstadt, Knížectví Schwarzburg – Sondershausen, Šlesvicko – holštýnské vévodství, Knížectví Waldeck a Pyrmont.

5 thaler courant 1847 Anhalt – Dessau

20 thaler courant 1857 Hannover

Větší rozlohu, větší politickou moc, větší územní rozpínavost a s tím související větší potřebu oběživa mělo

Prusko

V měně **thaler** byly vydávány státopvky a bankovky různých emitentů v širším časovém rozmezí než v oněch minimonarchiích: Státní pokladna 1806 a 1809 (5, 1); Haupt Verwaltung der Darlehns – Kassen 1866, 1868 (1, 5); Preussische Haupt-Bank 1856 a 1857 (10, 25), 1867 (10); Kölnische Privat-Bank 1856 (50, 100); Kommunal-ständische Bank für die Preussische Ober-Lausitz, Görlitz 1866 (20);

50 tolarů 1856, Kölnische Privat-Bank avers a revers

v měně **thaler courant** vydala Hlavní správa státního dluhu v letech 1824, 1835, 1856 vždy nominály 1 a 5, v letech 1851 a 1861 jen nominál 1; Hlavní správa státních výpůjčních bank v roce 1848 také 1 thaler courant;

a Soukromá rytířská banka v Pomořansku, Štětín emitovala v letech 1824 – 1825 nominály 1 a 5 **reichsthaler**.

Sasko

Rovněž Sasko vykazovalo emisní zdatnost v tolarové měně. Prvenství drží Kurfiřtská saská pokladna, která již v letech 1772, 1804 vydala 1 a 2 respektive 1, 2 a 5 **reichs-thaler** a Královská saská pokladna v roce 1818 v téže měně taktéž nominály 1 a 2; později, tedy v letech 1840, 1856 a 1867, to byly vždy emise 1 a 5 **thaler**. Další státovky po 1 a 5 tolarech vydala v letech 1840, 1855 a 1867 a v letech 1848 a 1867 vydala po 1 tolaru Chemnitzer Stadtbank. Také pět saských vévodství, Sasko–Altenburské, Sasko-Coburské, Sasko-Gothajské, Sasko-Meiningenské (zde thaler courant) a Sasko-Výmarsko-Eisenašské vykazovalo tolarové emise byť nepatrného počtu nominálů v letech 1847 – 1870.

Je třeba zmínit i platidlo 5 tolarů, které při obléhání Erfurtu v roce 1813 vydala Císařská francouzská vojenská správa:

2 reichsthaler 1818, Saské království

5 tolarů 1813, obléhání Erfurtu

NORSKO

Jedna z nejranějších emisí papírových platidel v Evropě vznikla v Norsku v roce 1695 z rozhodnutí krále a každý nominál byl opatřen královskými pečeti: 10, 20, 25, 50 a 100 **rixdaler / kroner**.

V rámci personální a měnové unie s Dánskem platily státovky 1, 5, 10, 50, 100 **rigsdaler** vydané 1807 a 1810, stejně jako 1, 5, 10 **rigsbankdaler** v letech 1813 – 1814.

Po vyhlášení samostatnosti v roce 1814 vydalo emise 1, 5, 10 **rigsbankdaler** v roce 1815. Norská banka pak vydávala bankovky v měně **speciedaler** v letech 1817 – 1847 (1/2, 1, 5, 10,

50, 100), 1825 – 1849 (1/2, 1, 5), 1845 – 1849 (1), 1847 – 1866 (1, 5, 10, 50, 100) a 1865 – 1877 (1, 5, 10, 50).

1 speciedaler 1869, avers a revers

SLOVINSKO

Nedlouho po vyhlášení své samostatnosti v roce 1991 Slovinsko přijalo za svou měnu **tolar** a začalo vydávat papírová platidla. Je to poslední historický záchvěv tolarové měny v Evropě. Tolarová měna (1 tolar = stotinov) platila od 8.10.1991 do 31.12.2006. V prvních dvou letech to byly státopky v široké nominálové skladbě: 0,5, 1, 2, 5, 10, 50, 100, 200, 500, 1.000, 2.000 a 5.000 tolarů.

Také skladba bankovek Banky Slovenije v letech 1992 – 2005 byla široká: 10, 20, 50, 100, 200, 500, 1.000, 5.000 a 10.000 tolarů. V emisi 2000 to bylo 1.000, 5.000 a 10.000 tolarů, v emisi 2002 – 2005 byl navíc nominál 100 tolarů; a emise pamětních bankovek z let 2000 a 2004 měly po 100, 1.000 a 10.000 tolařech.

50 tolarů 1992, avers a revers

ŠVÉDSKO

První bankovky na evropském kontinentu spatřily světlo světa ve Švédsku (účetky z počátku 17. století, které vydávala vkladatelům Bank of Amsterdam, nelze za bankovky považovat). Bohatá ložiska mědi ve Falunu byla zdrojem pro ražbu měděných mincí. Pokles ceny mědi ve světě vedl k výrobě kovových platidel rozměrově a váhově nevhodných pro peněžní oběh. To vedlo Johana Pastrucha k myšlence jejich náhrady papírovými platidly. Založil soukromou banku Stockholms Bank, která v roce 1661 začala vydávat dopropisy (kreditivsedel). To byly ony první bankovky, bohužel se však nedochoval žádný jejich exemplář.

Další emise z let 1662 – 1664 již byla v měně **kopparmynt**; bankovky tedy byly směnitelné za měděné mince. Emise z roku 1666 zněla na **daler sölfwert mynt**, tedy stříbrný tolar.

100 daler 1666, Stockholms Banco

Vpravo je výřez z faksimile, kterou stockholmský Myntkabinet daroval francouzské Cité de l'Économie et de la Monnaie (zdroj: její webové stránky). Na něm jsou jasněji zřetelné detaily, jako je datum, měna daler sølfwer mynt a nejdříve umístěný podpis generálního ředitele Johana Pastrucha.

Neregulovaná kvanta tištěných bankovek však banka neměla kryta dostatečnými rezervami kovu, došlo proto k jejímu úpadku a likvidaci. Její práva přešla na Rikens Ständers Bank, kterou spravoval parlament. Právo emitovat bankovky však získala až v 18. století. V letech 1716 a 1717 začala vydávat emisi v **daler silfwermynt**. Banka pozměnila v letech 1732 – 1869 několikrát svůj název, ale také pojmenování měny: daler, daler kopparmynt, riksdaler, riksdaler specie v celkem 15 emisích.

V roce 1867 byla přejmenována na Sveriges Riksbank. Tato centrální banka je nejstarší dosud existující bankou v Evropě. Nominály její první emise z let 1869 – 1873 byly vydány ještě v tolarové měně **rikdaler riksmynt**.

VARŠAVSKÉ KNÍŽECTVÍ

V letech 1807 – 1813 existovalo relativně samostatné Varšavské knížectví, ovšem se saským králem, který byl v rámci Rýnského spolku v područí napoleonské Francie. To ovšem nic neubírá na faktu, že v roce 1810 vydalo emisi platidel v hodnotě 1, 2, a 5 **talarů**.

AMERIKA

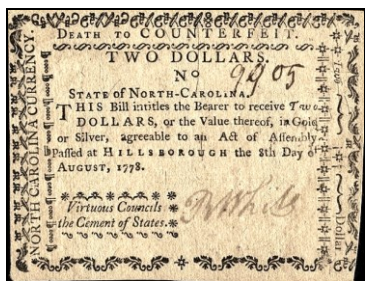
USA

Jak se vlastně dostal dolar do Ameriky? Od 16. století, ale zvláště v 17. století začali území Severní Ameriky osídlovat hlavně Španělé, Angličané a Francouzi. Angličané kolonizovali severovýchod (vybudovali postupně až 13 kolonií), Španělé osidlovali Floridu a jihozápad. Odpor proti Donucovacím zákonům britské vlády vůči jejím americkým koloniím vedl ke vzniku republikánského hnutí a ve vyhlášení Spojených států amerických v roce 1776. Za významné francouzské vojenské pomoci pak republikáni – Patriots – zvítězili v Americké revoluční válce. Jejich velitel generál George Washington se na základě ústavy z roku 1789 stal prvním prezidentem USA.

Ražbu mincí zavedli v Americe Španělé již roku 1536 a v roce 1732 začala mincovna v Mexico City strojově razit stříbrné mince známé jako **Spanish Milled Dollars** (= španělské frézované dolary), jejichž nástupcem bylo mexické peso. Dolar jako svou oficiální měnu, odvozenou právě od „španělského dolaru“, zavedly USA 6.7.1785 a 2.4.1792 nově stanovily její stříbrný obsah. 1 US\$ = 100 centů.

Dolary se ovšem vydávaly v hojném počtu již desítky let před vyhlášením USA. Vzhledem k ohromnému množství nominálů v nesčetných emisích a emisních institucích před vznikem USA a po něm není myslitelné zde podat jejich taxativní výčet.

Před zavedením dolaru jako oficiální měny USA emitovala dolary řada států: Florida, Georgia, Jižní Carolina, Maryland, Massachusetts, New Hampshire, New Pennsylvánie, New York, Rhode Island, Severní Carolina a Virginia. U některých z nich se podle momentální politické situace střídaly emise v librách a v dolarech. Ty dolarové byly v řadě případů směnitelné za španělské dolary, což se uvádělo přímo v textové části platidla, v Georgii rovněž i za „continental currency“ (kontinentální měnu), v Marylandu v roce 1780 za „specie“ nebo směňky v britské měně. V New Yorku byl v roce 1709 vydán nominál 20 **Lyon Dollars**. Severní Carolina uváděla na nominálech z let 1776 a 1778 „Carolina currency“ – jako pozoruhodnost uvádím, že na dvoudolarovém platidle 1778 je výjimečně uvedena trestní pohružka, a to v poněkud drastické a stručné podobě: „Smrt za padělání“. Jižní Carolina zase svoje nominály označila v letech 1776 a 1777 pouze za **dolary**, jednu emisi v roce 1776 směnitelnou za španělské dolary, zatímco emisi 1779 směnitelnou za libry.

2 dolary 1778, Severní Carolina

Kontinentální kongres ve Philadelphii vydával dolary v letech 1775 až 1787. První emise měla zajímavou skladbu 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 20 a 30 dolarů. Všechny nominály byly směnitelné za **spanish milled dollars** nebo jejich hodnotu ve zlatě nebo stříbře, kromě emisí 1785 1787 a „zlomkové“ emise 1/6, 1/3, 1/2 a 2/3 dolaru v roce 1776.

A taková First National Gold Bank of California nabízela na svých bankovkách z let 1870 – 1874 explicitně výměnu za zlaté mince:

5 dolarů 1872, avers a revers

Při srovnání s evropskými emisními institucemi se jeví nezvykle americká realita úctyhodné řady Národních bank sídlících v různých městech v různých státech. Může se to jevit jako ucelené emise z let 1875, 1882, 1902 a 1929, ovšem každý nominál byl emitován jinou Národní bankou, dokonce stejný nominál v různých městech a státech, např. 5 dolarů 1875 v Bostonu a Northamptonu – Massachusetts, v Cantonu – Ohio, Cheyenne – Wyoming, v Havaně – New York, v Lexingtonu – Kentucky a v Miles City – Montana; 20 dolarů 1882 v Cincinnati – Ohio, Payette – Idaho; 10 dolarů 1902 ve Feeburgu – Illinois, v Jacksonville – Florida, v Lubbocku – Texas, v Monte Vista – Colorado, v Northboro – Iowa, v Okemah – Indian Territory.

Spojené státy získávaly nynější územní podobu postupně a neobešlo se to ani bez vojenských konfliktů. Boj o nezávislost na jedné straně a boj za získání nadvlády na druhé straně se táhne celými světovými dějinami. Příkladem může být i Texaská republika. Zrušení autonomie mexických států bylo roznětkou revoluce v letech 1835 – 1836, na jejímž závěru část území, tzv. mexický Texas, vyhlásila 2.3.1836 nezávislost na Mexiku a vznik Republiky Texas. Ta fungovala jako samostatný stát, byť neuznávaný Mexikem, deset let. V únoru 1846 se Texas stal 28. státem Spojených států. To se stalo impulsem ke dva roky trvajícím mexicko – americké válce. Za existence Republiky Texas byla vytištěna řada emisí ve vlastní mexické dolarové měně.

Jedenáct jižních států vytvořilo po vypuknutí americké občanské války v roce 1861 Konfederované státy americké. Státy Unie odmítly Konfederaci uznat. Její existence skončila v dubnu 1865, kdy se generálové Konfederace vzdali vojskům Severu.

Za tu dobu stihla Konfederace vydat v Montgomery a Richmondu 9 emisí konfедераčních dolarů, vzhledově působivých nominálů (celkem 71) jakoby evokujících nějaký příběh.

500 dolarů 1861, jednostranný tisk

Jistou americkou specifikou jsou zlaté certifikáty (1882 – 1934) a stříbrné certifikáty (1878 – 1957). Byly to svým způsobem stvrzenky o vlastnictví uložených drahých kovů nebo poukázky zaručující jejich výměnu za mince z drahých kovů. V emisi z roku 1928 již byly obsaženy i nominály vysokých hodnot – 1.000, 5.000 a 10.000 dolarů. Trumfla ji však emise 1934 s nominály 100, 1.000, 10.000 a 100.000 dolarů – ty ovšem nebyly určeny pro oběh, ale pro interní transakce mezi bankami Federálních rezerv.

A právě Federální rezervní systém je od roku 1914 doposud hlavním emitentem dolarové měny USA. Je zajímavé, že jsou vydávány ve dvanácti státech Unie; každá z emitujících poboček Federálních rezerv je na nominálech označena identifikačním písmenem A až L. Nominální skladba měny USA je 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100 US\$.

US \$ je zákonnou měnou také ve dvou jihoamerických státech a pěti souostrovích nacházejících se v Karibském moři:

EKVÁDOR

se na konci 20. století zmítal v hluboké hospodářské krizi provázené hyperinflací. Po ekonomickém debaklu zavedl Ekvádor v roce 2000 americký dolar jako svou oficiální měnu.

SALVADOR

se ekonomicky vyčerpal v občanské válce, ve které byli levicoví revolucionáři podporováni SSSR a Kubou, pravicová část zase Spojenými státy. 1. ledna 2001 byl v Salvadoru zaveden US \$ jako doplněk dosavadní měny. Salvadorský colón má sice stále statut zákonného platidla, ale z oběhu již zmizel.

AMERICKÉ PANENSKÉ OSTROVY

odkoupily USA roku 1917 od Dánska. Patří tak stejně jako další útvary v Karibském moři (Portoriko) k tzv. nezačleněným územím USA.

PORTORIKO

bývalo španělskou kolonií, ale po prohrané španělsko – americké válce se roku 1898 stalo americkou kolonií. Nyní má statut přidruženého státu USA a pochopitelně jako měnu používá US \$.

BONAIRE, SVATÝ EUSTACH A SABA

ačkoliv tyto tři ostrovy tvoří Karibské Nizozemsko, mají jako svou oficiální měnu US \$.

BRITSKÉ PANENSKÉ OSTROVY

jsou ostrovy kolonizované Brity v letech 1762 a 1860. Pojmenovali je později podle amerického vzoru. Také tady je oficiální měnou US \$.

Jaká je budoucnost dolaru? Často se ozývají kritické hlasy, že americký dolar již zdaleka není tou nejsilnější a nejspolehlivější světovou měnou a jeho pozice je ohrožována měnami jiných ekonomických gigantů. V samotné Americe se vedou diskuse a úvahy, že by mohlo být účelné založit po vzoru Evropské unie Severoamerickou unii zahrnující USA, Kanadu a Mexiko, která by přinesla i měnovou unii a novou měnu – **AMERO**. Dolar však má zatím

velmi silnou pozici a svědčí o tom i pojmenování národních dolarových měn v zemích všech kontinentů kromě Evropy. Štafetu někdejšího tolaru jednoznačně převzal dolar a v jiné podobě se termín tolar již ve světě objevuje jen sporadicky.

Vlastní dolarovou měnu si zvolily mnohé státní útvary na americkém kontinentu či přilehlých ostrovech.

ORGANIZACE VÝCHODOKARIBSKÝCH STÁTŮ

V letech 1958 – 1962 existoval stát Západoindická federace, jehož měnou byl **dolar Britských západních Indií**. Členové následné Organizace východokaribských států – Antigua a Barbuda, Dominika, Grenada, Svatý Kryštof a Nevis, Svatá Lucie, Svatý Vincenc a Grenadiny, Anguilla, Montserrat – vytvořily měnovou unii, ve které platí **východokaribský dolar** (East Caribbean Dollar). 1 EC\$ = 100 centů.

100 EC\$ (1965), avers a revers

BAHAMSKÉ SPOLEČENSTVÍ

Bahamy, které byly původně britskou kolonií, získaly 10.7.1973 nezávislost. Jsou konstituční monarchií, hlavou státu je britská královna. Měnou je **bahamský dolar**.

1 B\$ = 100 centů. Bankovky jsou vydávány v nominálních hodnotách ½, 1, 3, 5, 10, 20, 50, 100 B\$.

50 bahamských dolarů 1968, avers a revers

BARBADOS

Barbados je ostrov na východě Karibiku. Od roku 1625 byl britskou kolonií, v roce 1961 získal autonomii a v roce 1966 nezávislost. Je to království v čele s britskou královnou. Barbados vystoupil roku 1972 z východokaribské měnové unie a o rok později začal vydávat vlastní měnu, **barbadoský dolar**. 1 Bds\$ = 100 centů. Jsou vydávány bankovky v nominální hodnotě 2, 5, 10, 20, 50, 100 Bds\$.

50 Bds\$ 1989, avers a revers

BELIZE

Území na východním pobřeží Střední Ameriky ovládli postupně Britové a v roce 1862 pojmenovali jeho část Britský Honduras. V roce 1973 byla kolonie přejmenována na Belize; v roce 1981 získala nezávislost. Je to konstituční monarchie v čele s britskou královnou.

Dolar Britského Hondurasu byl zaveden v roce 1894. Do roku 1973 vydala vláda šest emisí, z nichž ty z roku 1894, 1924 a 1928 měly plnou nominální skladbu 1, 2, 5, 10, 50, 100 \$. V roce 1974 byla měna přejmenována na **belizský dolar**. 1 BZ\$ = 100 centů. Současná nominální skladba je 2, 5, 10, 50, 100 BZ\$.

1 dolar Britského Hondurasu 1912

1 belizský dolar 1974

BRITSKÁ KARIBSKÁ ÚZEMÍ / BRITISH CARRIBEAN TERRITORIES

V letech 1950 – 1964 byla pro Ostrovy Winward a Leeward, Britskou Guyanu, Trinidad a Tobago a Barbados určena společná měna **britský karibský dolar**, která měla v poslední emisi nominální skladbu 1, 2, 5, 10, 20, 100 \$

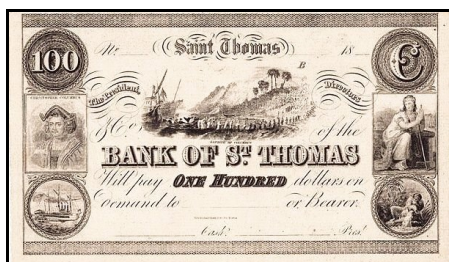

20 britských karibských dolarů, avers a revers

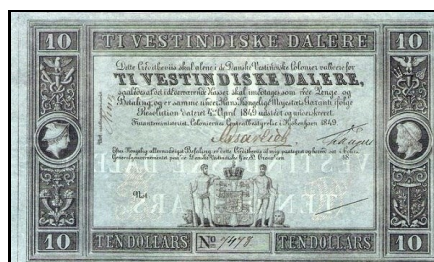
DÁNSKÁ ZÁPADNÍ INDIE

Ostrovy Svatý Jan, Svatý Tomáš a Saint Croix a několik menších částečně obsadila Dánská Západoindická společnost, částečně odkoupila dánsko-norská monarchie v období 1672 - 1754. Dánové drželi kolonii (Dansk Vestindien) do roku 1917, kdy ji odprodali Spojeným státům (> Americké Panenské ostrovy).

Měna: Zatímco Bank of Saint Thomas vydala v letech 1837, 1860 a 1889 emise **západoindických dolarů**, byly v roce 1849 vydány státopvky 2, 3, 5, 10, 50, 100, které zněly na **západoindické dalere**, každá však nese zároveň také anglické pojmenování **dollar**.

100 \$ 1837

10 dalere / dollars 1849

GUYANSKÁ KOOPERATIVNÍ REPUBLIKA

Po ukončení sousedských rozbrojů a hraničních sporů se Guyana stala roku 1923 britskou kolonií. V roce 1953 získala vnitřní autonomii a 26. 5. 1966 samostatnost.

Britská Guyana vydávala vlastní měnu – **britskoguyanský dolar**, na bankovkách uváděný pouze jako dolar. V letech 1916 – 1940 to bylo několik emisí státopvek, v letech 1926 – 1940 Barclays Bank vydávala pouze dva nominály, 5 a 20 \$, v roce 1938 přispěla svou trochou Royal Bank of Canada, emisí 5\$ = £ 1-0-10.

10 britskoguyanských dolarů 1942, avers a revers

Měnou samostatného státu je **guyanský dolar**. 1 G\$ = 100 centů. Nominální skladba bankovek je 20, 100, 500, 1.000, 5.000 G\$. Kromě běžných emisí od roku 1996 vydala Bank of Guyana v roce 2016 pamětní 50\$ k 50. výročí nezávislosti země.

5 G\$ (1966), avers a revers

JAMAJKA

Jamajka je ostrov v Karibiku. Od roku 1655 byla britskou korunní kolonií až do roku 1962, kdy vyhlásila nezávislost. Je dosud konstituční monarchií v čele s britskou královnou.

Měna – **jamajský dolar** byl zaveden v září 1969. Jsou vydávány nominály 50, 100, 500, 1.000, 5.000 \$.

5.000 jamajských dolarů 2003, avers a revers

KAJMANSKÉ OSTROVY

Souostroví v západní části Karibiku je zámořským územím Velké Británie.

Měna – **dolar Kajmanských ostrovů** nahradil do roku 1972 používaný jamajský dolar. Je to osmá nejsilnější měna na světě. Na Kajmanských ostrovech se nachází množství bank a ostrovy mají pověst daňového ráje.

10 kajmanských dolarů, avers a revers (Zdroj: peníze.cz/muzeum-bankovek)

SURINAMSKÁ REPUBLIKA

Území tohoto přímořského jihoamerického státu ovládali do roku 1667 Britové. Tehdy předali Surinam Nizozemcům výměnou za nizozemskou osadu Nieuw Amsterdam na severoamerickém východním pobřeží – a to je dnešní New York. Roku 1954 získal Surinam autonomii a roku 1975 byla vyhlášena nezávislá Surinamská republika.

Měna – **surinamský dolar** byl zaveden roku 2004. Nyní jsou vydávány bankovky v hodnotách 5, 10, 20, 50, 100 \$

KANADA

Kanadské provincie utvořily v roce 1867 spolu s britským dominiem konfederaci – Dominion of Canada nebo Canadian Confederation. Teprve od roku 1982 zní oficiální název státu prostě Canada. Je to parlamentní konstituční monarchie (hlavou státu je britská královna).

Do roku 1871 se na území dnešní Kanady používal **dolar Britské Kolumbie**, **dolar Ostrova prince Edvarda**, **dolar Nového Skotska** a j. V dubnu 1871 byl přijat *Union Currency Act / Loi sur l'uniformité de la monnaie*, který zavedl společnou měnu, **kanadský dolar**.

V období 1853 – 1943 vydalo 35 bank, které obdržely královský souhlas, celkem 85 dolarových emisí. V období 1834 – 1879 existovala řada bank, které provozovaly činnost bez královského pověření. 21 z nich vydala 29 dolarových emisí.

V kanadské ostrovní provincii Newfoundland se nacházely čtyři banky, které v letech 1850 – 1920 vydaly celkem 7 dolarových emisí. A Dominion of Canada vydalo v letech 1866 a 1870 – 1925 13 emisí dolarových státovek.

Dnes je centrální bankou Bank of Canada, která od roku 1935 dosud vydala 13 emisí.

K 1. lednu 2021 mají být z oběhu staženy bankovky v nominálních hodnotách, které se již nevyrábějí – 1, 2, 25, 500 a 1.000 \$; byly emitovány v letech 1935, 1937, 1954, 1969 – 1979 a 1986.

Aktuální skladba kanadské dolarové měny je 5, 10, 20, 50 a 100 \$.

1 kanadský dolar 1937, avers (zdroj: Bank of Canada) revers

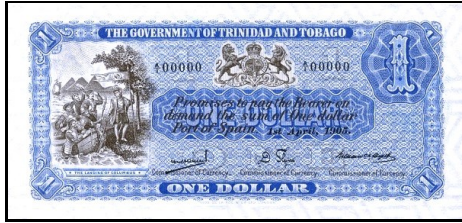

Pamětní bankovka 10 dolarů 2017 ke 150. výročí Kanady, avers a revers

TRINIDAD A TOBAGO

Republika Trinidad a Tobago se nachází na souostroví v Karibiku. Žije tam pestrá směsice etnik – černošští potomci otroků, Indové, běloši, Číňané, míšenci. Ostrovy získaly nezávislost v roce 1962, v roce 1976 byla na nich zřízena republika.

Měna – **dolar Trinidadu a Tobaga**, TT\$. Nejstarším platidlem Trinidadu je jednostranná bankovka Koloniální banky 100 dolarů z roku 1898. Vláda souostroví vydala v letech 1905 – 1949 čtyři emise státovek. Mezi světovými válkami se drobnou emisní činností projevíly čtyři banky. Od roku 1964 je výhradním emisním ústavem Centrální banka. Vedle řady běžných emisí vydala v letech 2009, 2012 a 2014 pamětní bankovky. V současnosti je nominální skladba 1, 5, 10, 20, 50, 100 TT\$.

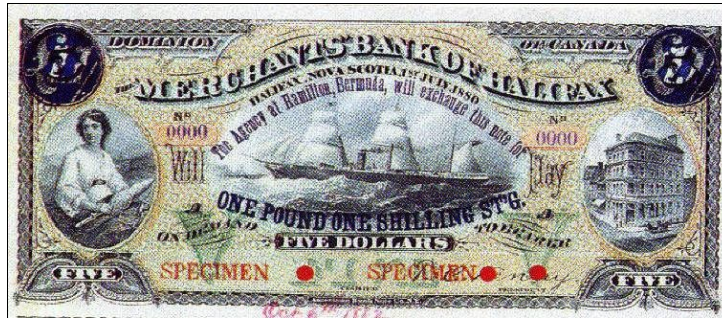
1 TT\$ (1905 – 1926), avers a revers

*

A než se vypravíme do dalších světadílů, zastavme se krátce v Atlantiku.

BERMUDSKÉ OSTROVY

Bermudy jsou vzdáleny více než tisíc km od pobřeží USA. Od 1. 6. 1968 jsou korunní kolonií Velké Británie. V roce 1970 byl zaveden **bermudský dolar**. Vedle něj jako druhá měna obíhá i americký dolar. Bankovky jsou vydávány v hodnotách 2, 5, 10, 20, 50, 100 bermudských dolarů.

Tak trochu kuriozita: toto je kanadská pětidolarová bankovka z roku 1880, která byla pomocí přitisků (5 \$ = 1 libra a 1 šilink; text o možnosti směny na Bermudách) upravena a v roce 1883 se stala první bermudskou bankovkou.

současná podoba bermudských bankovek

(By Kingsubash11 - Own work, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=85211148>;
By Subash05102001 - Own work, CC BY-SA 4.0,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=85223436>)

OSTROVY TURKS A CAICOS

Poté, co severoamerické státy získaly nezávislost na Spojeném království, mnoho těch, kteří sympatizovali s Brity, přesídlilo do různých britských kolonií. Roku 1799 byly ostrovy Turks a Caicos připojeny k Bahamám. Je to britské zámořské území, které má od roku 1962 statut korunní kolonie.

Přesto je na ostrovech oficiální měnou americký dolar.

*

AFRIKA

ETIOPIE

Historie habešského císařství začíná v 13. století. Poslední císař Haile Selassie vládl od konce 1. světové války do roku 1974. Po jeho svržení byla vyhlášena Etiopská federativní demokratická republika.

Habešané se při tvorbě vlastní měny inspirovali v dávnější Evropě a ve 20. století zavedli **etiopský thaler**. V letech 1912 až 1929 bylo emisní bankou Bank of Abyssinia v této měně vydáno několik emisí, nominály 5, 10, 50, 100, 500 \$. Její pokračovatelkou se stala Bank of Ethiopia, která produkovala bankovky ve stejné měně v letech 1932 – 1933. Na nich je dvojjazyčný text, v místní amharštině a ve francouzštině; jinde je to angličtina. Roku 1945 nastoupila nová měna, **etiopský dolar**, který byl emitován až do roku 1964. Od roku 1969 je etiopskou měnou birr.

2 thalery 1932, avers a revers

(By Hgetnet - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10655733>)

JIŽNÍ AFRIKA

Jižní Afrika bývala magnetem pro přesídlence z řady evropských zemí. Prvními z nich byli v 16. a 17. století Holanďané, následovaly nemalé počty Němců, Francouzů i jiných národností. Je známý pojem Búrové, o nichž jedni tvrdí, že to byli potomci původních holandských osadníků, zatímco jiní praví, že Búrové nejsou etnikem (v holandštině „boer“ znamená sedlák), ale společenstvím bělošských osadníků, kteří bojovali ve dvou válkách proti Britům (búrské války), v té druhé podlehl. Na konci 30. let 19. století vznikla provincie Transvaal, kterou Búrové prohlásili za nezávislou Jihoafrickou republiku – Zuid Afrikaansche Republiek.

V roce 1910 spojením všech provincií vznikla Jihoafrická unie. Na základě výsledků referenda z 31. května 1961 byla vyhlášena Jihoafrická republika.

Holandští osadníci si uchovali největší vliv, což se mj. projevilo i v názvu měny.

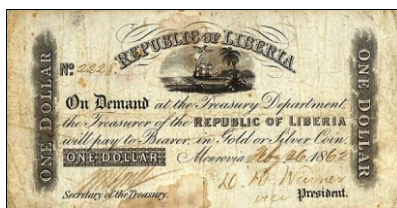
Jihoafrický **rixdollar** vyšel ve dvou emisích, 1808 a 1810 – 1831. Nevídanou skladbu celkem dvaceti nominálů měla první emise: 1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 12, 20, 25, 30, 40, 50, 60, 75, 100, 250, 300, 400 a 500 rixdollarů. A za existence transvaalské Jihoafrické republiky vyšla v roce 1865 další emise s nominály 5 a 10 rixdollarů.

/obrázky bohužel nejsou k dispozici/

LIBERIJSKÁ REPUBLIKA

Libérie se v 1. polovině 19. století stala útočištěm asi třinácti tisíc propuštěných amerických černošských otroků. 29.7.1847 se z jejich vůle ustavil stát („Libérie“ lze interpretovat jako „země svobody“), který vyhlásil nezávislost na USA. Narůstaly však vnitřní spory, protože se přistěhovalci chovali vůči původním obyvatelům s nadřazeností a diskriminovali je. V letech 1989 – 1996 a 1999 – 2003 proběhly v zemi dvě občanské války.

Měna: krátce po založení státu byl v roce 1847 dán do oběhu první **liberijský dolar**. V roce 1907 Libérie přijala západoafrickou libru, kterou v roce 1935 nahradil US dolar. Po státním převratu 1980 nastal v důsledku úprku poražené vlády nedostatek oběživa. Problém konkurenčních měn v oběhu byl vyřešen zavedením jednotné měny v roce 2000. Další emise z roku 2016 má skladbu 5, 10, 20, 50, 100, 500 LD\$.

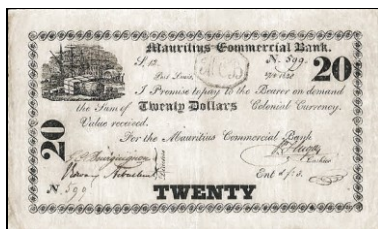
1 liberijský dolar 1862

MAURICIUS

Ostrov se v kontinentálním pojetí řadí k Africe, i když se nachází v Indickém oceánu a to ještě asi 900 km na východ od Madagaskaru.

Ostrov obsadili nejprve Nizozemci, roku 1715 Francouzi a roku 1810 Britové. 12. března 1968 získal ostrov nezávislost a vznikla Mauricijská republika.

V roce 1820 byl jako měna zaveden **mauricijský dolar**, který se používal až do roku 1877, než ho nahradila mauricijská rupie.

20 mauricijských dolarů 1838

NAMIBIJSKÁ REPUBLIKA

Namibie byla původně německou kolonií, v roce 1915 ji obsadila Jihoafrická unie. Svoji nezávislost vyhlásila teprve v roce 1990.

Měna – Namibie zprvu nadále používala jihoafrický rand a teprve v roce 1993 přijala vlastní měnu, **namibijský dolar**, ale rand může nadále používat. V oběhu jsou bankovky 10, 20, 50, 100, 200 N\$.

10 namibijských dolarů 2012, avers a revers

ZIMBABWE

Bývalá britská kolonie Jižní Rhodesie získala samostatnost v roce 1980 jako Zimbabwská republika. V letech 1970 – 1980 platil v koloniální éře **rhodéský dolar**.

Ten produkovala Reserve Bank of Rhodesia ve třech emisích: 1970 – 1975 1 R\$, 1976 – 1979 1, 2 R\$, 1979 1, 2, 5, 10 R\$.

V nezávislém státě v důsledku konfiskace půdy bílých statkářů a jejího rozdělení domorodcům došlo k hlubokému poklesu zemědělské rentability; průvodním důsledkem byla hyperinflace, která v roce 2008 dosáhla 500 miliard procent. Začátkem roku 2009 byla měna – **zimbabwský dolar** – zrušena. Do oběhu bylo zavedeno několik cizích měn; jako hlavní je to **americký dolar**, významem druhý **australský dolar**, dále botswanská pula, britská libra, čínský jüan, euro, indická rupie, japonský jen, jihoafrický rand.

poslední a nejvyšší nominál; takovouto inflační pohromu svět nikdy předtím nezažil

*

ASIE

Britská koloniální rozpínavost začala svoje chapadla do všech kontinentů a silně se projevovala i v Asii. Nejprve si povšimněme skupiny zaniklých i současných měnových zemí, které se v minulosti ocitaly pod nadvládou společného kolonizátora, tu se spojovaly, tu rozdělovaly. Tu skupinu zemí tvoří současné státy Malajsie, Brunej a Singapur. Měly a mají jedno společné – vlastní dolarovou měnu.

Britové se začali prosazovat v jihovýchodní Asii v 18. a důrazněji v 19. století. Roku 1819 se etablovala britská osada v Singapuru, v roce 1824 Britové získali od Nizozemců Malakku (jeden ze států dnešní Malajsie na Malajském poloostrově). Roku 1826 vznikly spojením Singapuru, Malakky a Penangu s britskými korunními koloniemi Průlivové osady / Straits Settlements a ostatní sultanáty se staly britskými protektoráty. Za 2. světové války byla celá oblast okupována Japonci. Roku 1946 byl vyhlášen Malajský svaz, přejmenovaný o dva roky později na Malajskou federaci, ta dosáhla v roce 1957 nezávislosti. V roce 1963 byla vyhlášena Malajsijská federace zahrnující Malajsko, Singapur, Sabah a Sarawak. V roce 1965 z ní vystoupil Singapur.

A nelze opominout Brunej, nejstarší absolutistickou monarchii na světě, nacházející se v severní části ostrova Borneo (Kalimantan), který byl od roku 1888 britským protektorátem a teprve v roce 1984 obnovil svoji nezávislost.

PRŮLIVOVÉ OSADY / STRAITS SETTLEMENTS

Průlivové osady (název byl odvozen od Malackého průlivu) existovaly v letech 1826 -1946. Postupně se členy tohoto společenství staly Singapur (dnes nezávislý stát), Malakka, Penang, Dinding a Labuan a řada dalších, které jsou dnes součástí Malajsie, Kokosové ostrovy a Vánoční ostrov (které dnes spadají pod Austrálii).

Několik mezinárodních bank se podílelo na emisní činnosti a produkovalo měnu **straits dollar**. Asiatic Banking Corporation 1862, Chartered Bank of India, Australia & China 1887, Chartered Mercantile Bank of India, London & China 1848 – 1887; zajímavý je nominál ze 40. let 19. století, který vydala Union of Calcuta – Singapore Branch, který zní na **spanish dollar**. Sama vláda **Průlivových osad** vydala v letech 1901 – 1935 pět emisí, v nichž nechybějí ani centové nominály.

10 průlivových dolarů 1925, avers a revers

BRITSKÉ SEVERNÍ BORNEO

Severní území malajského ostrova Borneo vlastnila v letech 1877 – 1946 britská Společnost Severního Bornea. V letech 1886 – 1892 neslo název Britské Severní Borneo. V roce 1888 se stalo britským protektorátem, po japonské okupaci ve 2. světové válce bylo prohlášeno britskou kolonií. V roce 1963 se stala pod názvem Sabah federálním státem Malajsie.

Společnost Severního Bornea (British North Borneo Company) emitovala od roku 1886 do roku 1940 řadu emisí papírových platidel v měně **britský severobornejský dolar**.

25 britských severobornejských dolarů 1926, avers a revers

MALAJSKO

Složitost historického vývoje této oblasti ilustrují i platidla, která vydával Board of Commissioners of Currency – Malaya (Měnový výbor pro Malajsko). Na reversu **malajských dolarů** jsou znaky členských států, z nichž jmenujme Průlivové osady, které sice existovaly až do roku 1946, ale jejich poslední vlastní emise byla z roku 1935; je tam však uveden také Brunej, který v té době byl britským protektorátem, ale součástí Malajska nikoliv.

Emise: 1940, 1941 – 1942 měla nominální skladbu 1, 5, 10, 20 a 50 centů, 1, 5, 10, 50, 100, 1.000 dolarů.

V letech 1942 - 1945 platily okupační **dolary** vydané japonskou vládou. Emise 1942 měla obdobnou skladbu: 1, 5, 10 a 50 centů, 1, 5, 10, 100, 1.000 dolarů.

100 malajských dolarů 1942, avers a revers

MALAJSKO A BRITSKÉ BORNEO

V letech 1952 – 1967 vydával Měnový výbor pro Malajsko a Britské Borneo platidla ve měně **dolar Malajska a Britského Bornea**

10 dolarů Malajska a Severního Bornea 1961, avers a revers

BRUNEJ

Sultanát Brunej Darussalam se nachází v severní části ostrova Borneo a rovněž se v roce 1888 stal britským protektorátem. Nezávislost na Velké Británii získal 1. ledna 1984.

V Bruneji se vystřídaly dvě emisní instituce – Kerajaan Brunei, tedy Brunejská vláda, s emisemi 1967 a 1972 – 1988 a Negara Brunei Darussalam od roku 1989 jak s běžnými emisemi, tak s pamětními bankovkami. Měnou je **brunejský dolar**. Platidla nesou název měny jak dollar tak i malajské synonymum **ringgit**.

25 ringgit / dollars 1992, avers a revers

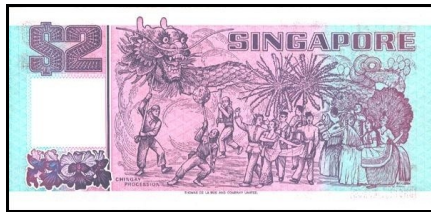
SINGAPUR

Singapur je ostrov poblíž jižního pobřeží Malajského poloostrova. V roce 1819 ho odkoupili Britové a včlenili ho do Průlivových osad. V roce 1942 ho dobyli Japonci, kteří pak s neslýchanou krutostí zacházeli se zajatými vojáky. V roce 1963 se stal součástí Malajsijské federace, která ho však za dva roky vyloučila a Singapur se roku 1965 stal nezávislou republikou.

Měnou se stal **singapurský dolar**, S\$. Měnovou politiku řídí Board of Commissioners of Currency, který v letech 1967 – 2000 vydal 14 emisí. Již ta první měla bohatou nominální skladbu: 1, 5, 10, 25, 50, 100, 500, 1.000, 10.000 S\$. Jeho následnou institucí je Monetary Authority of Singapur, která v letech 2005 – 2020 vydala emisi 2, 5, 10, 50, 100 a 1.000 S\$, z nichž nominály 2, 5 a 10 S\$ jsou tištěny ve dvou sadách – papírové a polymerové.

Singapur společně s Brunejí tvoří specifickou měnovou unii, spočívající v emitování stejných nominálů v paritní hodnotě a obě měny jsou platné v obou státech.

pamětní 2 S\$ 1962 k 25. výročí měny

CEJLON

Do roku 1972 se tak jmenoval ostrovní stát v blízkém sousedství poloostrova Přední Indie. Nový název státu zněl Svobodná, suverénní a nezávislá republika Srí Lanka, v roce 1978 byl změněn na Demokratická socialistická republika Srí Lanka.

Pohnuté a mnohdy krvavé dějiny se odvíjely od nesmiřitelných vztahů mezi Sinhálci a Tamily. Toho využilo Portugalsko na začátku 16. století k prosazování svého vlivu a zájmů. V roce 1656 se správy ostrova zmocnilo nizozemské námořnictvo. Koncem 18. století získala Cejlon Velká Británie a roku 1802 z něj učinila svou korunní kolonii. Úsilí o samostatnost se splnilo až roku 1948. Vážné etnické rozbroje přerostly v desítky let trvající válečný konflikt, který skončil teprve v roce 2009.

Tento stručný historický exkurs je zajímavý proto, že název první měny papírových platidel vycházel z nizozemských tradic a zněl **cejlonský rixdaler** (či rixdollar?). Nejstarším nominálem byl 1 cejlonský rixdaler z 1. ledna 1796. Další a poslední emise v této měně byla v letech 1809 – 1826 pouze s dvěma nominály: 2 a 5 cejlonských rixdalerů.

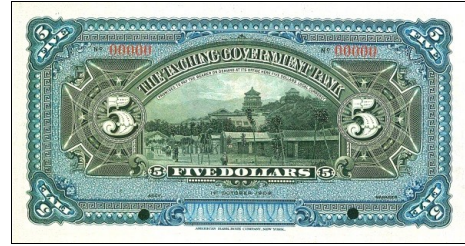
/ obrázky bohužel nejsou k dispozici/

ČÍNA

Poslední dynastie Čching vládla v Číně od roku 1644 až do roku 1911, kdy byla svržena. 21. prosince 1911 byla vyhlášena Čínská republika, která trvala do roku 1949, ve kterém komunisté zvítězili nad nacionalisty a založili Čínskou lidovou republiku.

Bohatá historie Číny se kromě řady pozoruhodných objevů a tradic hmotné kultury může vykázt také prvenstvím ve výrobě papírových peněz, s nimiž o staletí předběhla Evropu. Zaznamenání hodným faktem je to, že v císařské i republikánské éře došlo i k vydání dolarové měny, a to v přebohaté míře.

Ohromující množství bank počínaje Čínskou císařskou bankou / Imperial Bank of China přes desítky provinčních bank po regionální vládní banky a četné cizí banky produkovalo od roku 1895 do 40. let 20. století stovky dolarových emisí, které se mnohdy mísily s nominály v jiných měnách, jako jüan /Yuan (v některých případech byl uveden jak dolar tak jüan – 1 Yuan = 1 Dollar), fen, wen, tael, keš, copper coins. Zvyklostí bylo, že lící strana nesla císařův portrét (do roku 1911), typickou stavbu či krajinu a text v čínštině, zatímco na reversu byl anglický text označující emisní instituci a nominální hodnotu.

5 dolarů 1909 Ta Ching Government Bank, avers a revers

HONGKONG

Zvláštní historie Hongkongu, který se nachází na pobřeží Jihočínského moře, souvisí s opiem. Ten začali dovážet do Číny Britové ze svých kolonií v Indii. Jeho ničení čínskými úřady a zatýkání drogových pašeráků vedlo k první „opiové válce“, ve které Britové v roce 1842 zvítězili a vydobyli na čínské vládě Hongkong i právo dovozu opia. V roce 1898 byl smluvně pronajat Velké Británii na dobu 99 let.

Po celou dobu britské nadvlády, ale i v současnosti byl a je používán výhradně **hongkongský dolar**. Ten se používá i v Macau vedle měny pataca.

Bohatá emisní činnost odpovídá významu tohoto východoasijského finančního i ekonomického tygra, ačkoliv jeho postavení mohou vážně ohrozit čínská opatření oklešťující dosavadní práva hongkongských občanů, což má za následek hospodářské sankce ze zahraničí.

Počátky emisní činnosti sahají do 19. století, kdy se prosadila jako první Asiatic Banking Corporation svou emisí 10, 50, 500 \$. Emisně pilná byla The Chartered Bank of India, Australia & China; v období 1863 – 1956 vydala pět emisí, Chartered Mercantile Bank of India, London & China emisí v roce 1858, Oriental Bank Corporation emisí 1866 a 1879, Hongkong & Shanghai Banking Company (později jako Corporation) v roce (1865) 25 emisí, 1867 – 1992 17 emisí a 1993 – 2018 5 emisí; a další banky, které měnily své názvy v průběhu let, jako Mercantile Bank, Chartered Bank, Bank of China – ta v letech 1994 – 2018 vydala 7 emisí. Vláda sama vydala v letech 1935 – 2014 celkem devět emisí. Zajímavostí je, že poslední bankovka z roku 2014 byla vydána jak na papíru, tak na polymeru.

1 hongkongský dolar 1904, avers a revers

KIAUTSCHOU

Záliv Ťiao-čou na čínském jižním pobřeží se nachází v čínské provincii Šantung. V letech 1898 – 1914 byl německou kolonií Kiautschou.

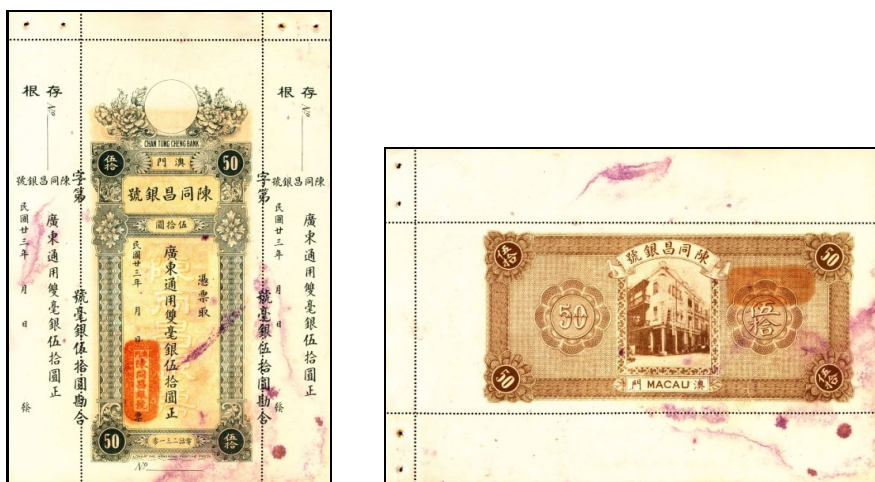
Německo – asijská banka respektive pět jejích poboček Hankow, Peking, Šanghaj, Tientsin a Tsingtau emitovala v roce 1907 (ve dvou i 1914) pro kolonii Kiautschou a čínskou provincii Šantung dolarové bankovky, které měly na lící straně německý text, na reversu stručný anglický, v nominálních hodnotách 1, 5, 10, 25, 50, 100, 200 **dollar**.

10 dolarů 1907, avers a revers

MACAO

Soukromé banky v Macau - Chan Tung Cheng Bank, Foo Hang Bank a Kwong Yuen Bank - vydaly v letech 1926 - 1937 každá po jedné emisi, ve kterých se celkově nacházely nominály 10, 50 a 100 **dolarů**. Dnes vedle místní měny pataca obíhá i **hongkongský dolar**.

50 dolarů / yuanů 1934, avers a revers

CHÁLISTÁN

Málokdo o tomto státě slyšel. On totiž neexistuje. O jeho existenci ale usilují sikhové a jejich politická strana Akálí Dal vznesla takový požadavek v roce 1944. Měl by zahrnovat indický

stát Paňdžáb a sousedící oblasti Pákistánu a Kašmíru. Náboženské krvavé spory a konflikty mezi sikhy a hinduisty však realizaci toho snu nesvědčí. Tu ideu dnes udržují při životě hlavně sikhští emigranti v Malajsii, Velké Británii a Kanadě. K financování sikhských militantních kampaní proti indické vládě jsou pověstné bankovní loupeže.

Pozoruhodné však je, že existují chálistánské bankovky, znějící na **chálistánský dolar**. Nikde jinde jsem však na ně nenarazil, než na sbírkovém serveru *Colnectu*. Jejich emisním ústavem je údajná Bank of Khalistan / Banque du Khalistan. Colnect registruje dva nominály: 5 \$ b.d. a 100 \$ 2001. K jejich reálnému oběhu je těžko co říci, ale protože jde o měnu v našem hledáčku, uvádím ji pro úplnost.

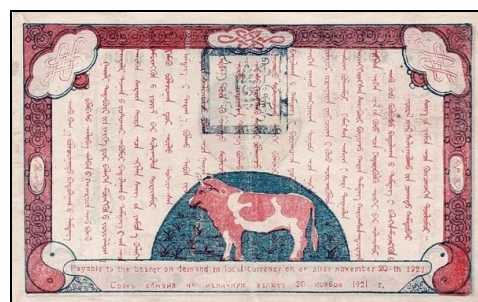
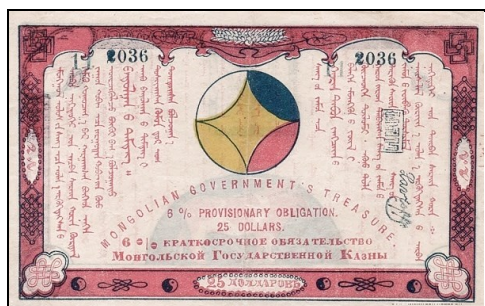
(zdroj: Colnect)

MONGOLSKO

Zbývat se dějinami Mongolska znamená stávat se svědkem neúspěšných dobovačných válek, krutých způsobů zacházení s protivníky i nevinnými lidmi; budování obrovské říše, posléze jejího rozkladu, dlouhodobého střetu mezi východními a západními mongolskými kmeny. Začátek 20. století pak byl scénou boje Číňanů, Japonců a Rusů o vliv v Mongolsku či přímo nadvládu nad ním. Vnitřní Mongolsko se stalo součástí Číny, Vnější Mongolsko osvobodila od Číňanů bělogvardějská vojska barona Ungerna v roce 1921. Po půl roce však bělogvardějce porazila vojska Rudé armády a Mongolsko se dostalo pod politický a hospodářský vliv Sovětského svazu.

Po získání nezávislosti zemi chyběl vlastní bankovní, finanční a peněžní systém. Paralelní oběh cizích měn ztěžoval provádění vlastní měnové politiky i po založení národní banky.

Měnovou jednotkou v období 1921 – 1925 byl **mongolský dolar**. V roce 1921 byly vydány vládní 6% dluhopisy. Vojenská správa barona Ungerna von Sternberga údajně vydala nominály 10, 20, 50 a 100 \$. V roce 1925 již byl mongolský dolar vystřídán tugrikem (tögrök). Na stránkách mongolské centrální banky však nenalezneme o mongolském dolaru jakoukoliv zmínku.

20 dolarů 1921, 6% dluhopis, avers a revers

THAJSKO

Thajské království se do roku 1949 nazývalo Siam. Je jednou z mála zemí na východní polokouli, které se vyhnula koloniální poroba. V druhé polovině 20. století byla stoupencem Spojených států a na jejich straně se angažovala i ve válce ve Vietnamu.

Z té doby také pochází emisní produkce „kuponů“ určená pro Royal Thai Force, tedy Thajské královské vojsko ve Vietnamu. Údiv tedy nevyvolá to, že kupony z roku 1970 jsou označeny měnou **dolar**; jejich nominální skladba: 5, 10, 20, 50 centů, 1, 5, 10 \$.

kupon 10 dolarů (1970), avers a revers

TCHAJ-WAN

Je to srozumitelnější označení než oficiální název Čínská republika. Od roku 1895 patřil Japonsku, v roce 1945 připadl Číně. Po porážce od komunistických sil v občanské válce v roce 1949 se nacionalisté uchýlili na Tchaj-wan. Čínská lidová republika nepřipouští suverenitu ostrovního státu a drží se formule „jedna země – dva systémy“.

Měnou je od 15.6 června 1949 **tchajwanský dolar** respektive **nový tchajwanský dolar**. 1 NT\$ = 10 t'iao = 100 fenů. Emisním ústavem je Ústřední banka Čínské republiky; nominální skladba: 100, 200, 500, 1.000, 2.000 NT \$.

Logicky tedy musel existovat i předchůdce, **starý tchajwanský dolar**; ten měl zkratku TW \$ a udává se v některých zdrojích, že jeho emise se vyskytly v letech 1895, 1946, 1947, 1948 – 1949.

Podivné je, že všechny oficiální i neoficiální prameny hovoří pouze o tchajwanském dolaru, na bankovkách samých se však vyskytuje pouze pojem Yuan, alespoň v angličtině ano. Asi se to yuan píše a dolar čte ☺.

100.000 yuanů / dolarů 1949, avers a revers (nevydaná)

*

AUSTRÁLIE A OCEÁNIE

Dovolují si pro účely tohoto příspěvku z praktického hlediska připojit k této kapitole také ostrovy nacházející se v Indickém oceánu a v celém Tichém oceánu. V některých případech bylo nutno rozhodnout, zda příslušná emisní země patří do Asie či Tichého oceánu.

Tuto rozsáhlou oblast rozdělím na několik skupin států, podle toho, jakou dolarovou měnu používají.

Státy, v nichž platí americký dolar, US \$:

AMERICKÁ SAMOA

Tato ostrovní země je východní částí Samojských ostrovů v Tichém oceánu, kterou Spojené státy získaly roku 1899 na základě dohody s Německem. Patří k tzv. nezačleněným územím USA. Pokus z roku 1949 o plné začlenění Americké Samoy v Kongresu neuspěl.

Ze západní části samojského souostroví se stala Německá Samoa, kterou roku 1914 anektoval Nový Zéland.

GUAM

The Territory of Guam je nejjižnějším ostrovem souostroví Mariany v severozápadní části Tichého oceánu.

Guam byl anektován Spojenými státy roku 1898 v probíhající španělsko – americké válce. V roce 1950 se Guam stal autonomním ostrovním státem USA

*

Od července 1947 existovalo pod OSN **Poručenské území Tichomořské ostrovy**; v západní části Tichého oceánu bylo pod správou USA. Poručenství vzalo postupně do roku 1984 za své. Dnes na jeho území existují Federativní státy Mikronésie, Republika Marshallových ostrovů, Společenství Severních Marian a Republika Palau.

SEVERNÍ MARIANY

Společenství Severních Marian je dalším nezačleněným územím USA. Souostroví bylo v letech 1667 – 1898 španělskou kolonií, pak bylo prodáno Německu. Po 1. světové válce ho získalo Japonsko a po 2. světové válce se stalo součástí zmíněného Poručenského území

MARSHALLOVY OSTROVY

Nacházejí se v Mikronésii, ve střední části Tichého oceánu. Sdílely obdobný osud jako Severní Mariany. 1. května 1979 se staly autonomní republikou. Na základě Dohody o

volném přidružení s USA z roku 1986 se Republika Marshallovy ostrovy stala samostatným státem.

MIKRONÉSIE

Historie Marshallových ostrovů se v plném rozsahu kryje s historií Federativních států Mikronésie.

PALAU

Tichomořská ostrovní Republika Palau je plně nezávislým státem od roku 1994. Souostroví prožilo v minulosti nadvládu španělskou, německou a japonskou. Po 2. světové válce bylo v poručenském územím OSN ve správě USA. Ta byla zrušena půl roku před realizací volného přidružení s USA a vyhlášením nezávislosti.

*

HAVAJ

V roce 1810 byly Havajské ostrovy sjednoceny a vyhlášeno Havajské království. Velký vliv na nich měli američtí plantážníci, jejichž zájmy byly v rozporu se zájmy království. Proto si v roce 1892 vyžádali americkou vojenskou intervenci. Poslední havajská královna Liliuokalani byla intervencí přinucena vzdát se trůnu. Organizace plantážníků Havajská liga vyhlásila Havajskou republiku a žádala USA o anexi svého území; k ní došlo v roce 1898. 21. srpna 1959 se Havaj stala 50. státem USA.

Emisní historie **havajského dolaru** sahá do let 1879 – 1880, tedy do éry království, které vydalo nominály 10, 20, 50, 100 a 500 \$.

500 havajských dolarů (1879), avers a revers

Havajská republika vydala v roce 1895 sadu „zlatých depositních certifikátů“ a sadu „stříbrných depositních certifikátů“.

V roce 1942 použily USA své bankovky z emise 193 19354 (5, 10, 20 US \$) a 1935 (1 US \$) s přetiskem HAWAII a daly je do oběhu po japonském útoku na Pearl Harbor.

Nyní je na Havaji měnou přirozeně americký dolar.

Státy, v nichž platí australský dolar:

AUSTRÁLIE

Počátky australského státu jsou spojeny se získáváním jednotlivých území britskými kolonialisty. 1. ledna 1901 vzniklo Australské společenství, které bylo prvním stupněm

Australské nezávislosti. Pověst Britů silně utrpěla jejich porážkou v Asii roku 1942 a Austrálie si jako spolehlivějšího spojence vybrala Spojené státy. Zákon o Austrálii zrušil v roce 1986 veškerý britský vliv v australských federálních státech. Nicméně v roce 1999 Australané odmítli možnost přechodu k republikánskému režimu a zachovali tak současný statut federativní konstituční monarchie v čele s britskou královnou.

Změnila se ale měna. Původní britská libra, platná v koloniálním období, byla v roce 1966 nahrazena **australským dolarem**, který již používá desetinný systém. 1 AU\$ = 100 centů. Jedinou emisní institucí je Reserve Bank of Australia, která vydává dolarové emise od roku 1966 doposud.

10 australských dolarů 1988, avers a revers, pamětní k 200. výročí britské kolonizace

KIRIBATI

Kiribati je pacifický ostrovní stát ležící na atolech a korálových ostrovech kolem rovníku. V roce 1892 se stal britským protektorátem a v roce 1916 britskou korunní kolonií. 12. 7. 1979 byla vyhlášena nezávislá republika. Měnou je australský dolar a také kiribatský dolar, ve kterém jsou však raženy pouze mince.

KOKOSOVÉ OSTROVY

Nacházejí se v Indickém oceánu. Byly majetkem jedné skotské rodiny a v roce 1955 se dostaly pod australskou správu. Austrálie je v roce 1978 odkoupila a v roce 1984 je na základě referenda plně včlenila do Australského společenství.

NAURU

Republika Nauru leží na korálovém ostrově v mikronéském souostroví. Je po Vatikánu a Monaku třetím nejmenším státem na světě. Od roku 1920 ostrov spravovaly společně Velká Británie, Nový Zéland a Austrálie. Za 2. světové války byl okupován Japonskem. 31. ledna 1968 se Nauru stal nezávislou republikou.

NORFOLK

Malý ostrov Norfolk leží v jižním Pacifiku. V roce 1913 se z někdejší trestanecké kolonie stalo vnější území Australského společenství, které mu v roce 1979 udělilo autonomii. Od roku 2016 je Norfolk integrální součástí Austrálie.

TUVALU

Souostroví v Pacifiku se v roce 1892 stalo britským protektorátem *Gilbertovy ostrovy a Elliceovy ostrovy* a v roce 1915 se stalo kolonií. Etnické rozdíly mezi Mikronésany na Gilbertových ostrovech a Polynésany na Elliceových ostrovech vedly k rozdělení obou útvarů. Z Elliceových ostrovů vznikl v roce 1978 nezávislý stát Tuvalu (a z Gilbertových ostrovů o rok později Kiribati – viz).

Měnová situace je obdobná jako na Kiribati.

VÁNOČNÍ OSTROV

Ostrov v Indickém oceánu byl v roce 1888 anektován Velkou Británií. Ta ho v roce 1958 přenechala Austrálii. V roce 1995 se spolu s Kokosovými ostrovy stal součástí Australských indickooceánských teritorií.

Státy, v nichž platí novozélandský dolar:

NOVÝ ZÉLAND

Po krvavých válkách, v nichž se maorské kmeny mezi sebou hromadně vyvražďovaly, nastalo období, v němž se musely rozhodnout, kterého kolonizátora raději přijmout a v roce 1840 se dohodly s Brity. V roce 1852 Nový Zéland získal autonomii, jejíž statut se dnem 26. září 1907 změnil na dominium, tedy nižší formu závislosti. Ten den se považuje za datum vzniku novozélandského státu, který však má nadále formu konstituční monarchie.

Dřívější novozélandskou libru nahradil v roce 1967 **novozélandský dolar**, NZ\$. Bankovky obíhají v nominálních hodnotách 5, 10, 20, 50, 100 NZ\$.

Reserve Bank of New Zealand vydala od roku 1967 devět emisí, z toho tři pamětní bankovky. Od roku 1999 je tiskne na polymeru.

5 NZ\$ (1992), avers a revers

COOKOVY OSTROVY

Cookovy ostrovy je svrchovaný stát v Tichém oceánu. V roce 1888 se staly britským protektorátem, od roku 1891 byly pod kontrolou Nového Zélandu. Roku 1965 byla vyhlášena jejich nezávislost. Vazby však nebyly přerušeny, což dokládá i to, že na ostrovech obíhá jak **novozélandský dolar**, tak **dolar Cookových ostrovů** v paritní hodnotě.

Emise lokální měny obsahovala bankovky v hodnotách 3, 10, 20, 50 \$. Vyšší hodnoty ztratily platnost a v oběhu zůstal jen nominál 3 \$.

50 \$ Cookových ostrovů (1992), avers a revers

NIUE

Tichomořský ostrov se v roce 1900 stal britským územím a o rok později ostrovním územím Nového Zélandu. Roku 1946 byl připojen ke Cookovým ostrovům a od roku 1974 je autonomním územím přidruženým k Nového Zélandu.

Vedle novozélandského dolaru obíhá i místní měna, **niuský dolar**.

PITCAIRNOVY OSTROVY

Pacifické Pitcairnovy ostrovy jsou zámořským územím Velké Británie. Jedinou jejich historickou pozoruhodností je to, že se ve své době staly útočištěm vzbouřenců z lodi Bounty. Neustálé migrování obyvatel má za následek, že jich je nyní na ostrovech usazeno asi 60 – 70.

TOKELAU

Tokelau tvoří tři korálové atoly v jižním Pacifiku. Od roku 1889 byl pod správou Velké Británie, která ho v roce 1926 předala Novému Zélandu; ten na něm roku 1948 uplatnil plnou suverenitu. Vedle novozélandského dolaru je místní měnou též **tokelauský tala**. Také tato měna je předmětem našeho zájmu, protože je místním synonymem pro dolar (nebo tolar?).

*

Státy s vlastní dolarovou měnou:

FIDŽI

Na ostrovy v Oceánii přišli Evropané v 19. století. V roce 1874 se staly britskou kolonií. V roce 1970 získaly nezávislost a vznikla Fidžijská republika.

Měnou je **fidžijský dolar** (FJ\$), který 13. 1. 1969 nahradil fidžijskou libru. Na aversu vždy byl portrét královny Alžběty II., u každé emise v aktuální podobě. Královna tak na bankovkách stárla, až v roce 2011 bylo sděleno, že její portrét bude nahrazen zobrazením fidžijské flóry a fauny.

20 \$ 1992, avers a revers

V emisní činnosti se vystřídaly vláda Fidži, Central Monetary Authority of Fiji (Ústřední měnový úřad) a Reserve Bank of Fiji. Na bankovkách nejsou uvedena data vydání, kromě pamětních bankovek.

SAMOA

V roce 1899 si USA a Německo rozdělily Samojské ostrovy v Polynésii. Východní částí je Americká Samoa. 1. ledna 1962 Západní Samoa vyhlásila nezávislost a v roce 1997 vypustila slovo Západní. Od roku 2007 je parlamentní republikou

Měnou je **samojská tálā** (pro srovnání viz Tokelau), která nahradila samojskou libru. Že to v místním jazyce znamená dolar, prokazují samotné samojské bankovky. Zatímco uprostřed tiskového obrazce na aversu se uvádí např. „one tálā“, ve všech čtyřech rozích a navíc i na aversu je znak \$1.

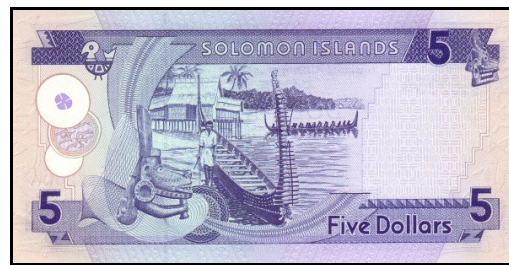
50 tálā / dollar (2002), avers a revers

Bank of Western Samoa, Monetary Board of Western Samoa a Central Bank of Samoa emitovaly nominály, na nichž byl ještě uváděn název státu Západní Samoa. Emise od roku 2002 již reflektují současný název státu.

ŠALOMOUNOVY OSTROVY

Šalomounovy ostrovy se nacházejí v Oceánii. Roku 1893 se staly britským protektorátem. Pamětníci si vzpomenou na písničku Guadalcanal. A to je místo v souostroví, kde byla za 2. světové války svedena lita bitva mezi USA a Japonci. Nezávislost byla vyhlášena roku 1978. Šalomounovy ostrovy jsou konstituční monarchií v rámci Commonwealthu.

Australský dolar byl zdejší měnou do roku 1977, kdy nastoupil **dolar Šalomounových ostrovů** – SI\$. Bankovky mají nominální hodnotu 2, 5, 10, 20, 50, 100 SI\$.

5 SI\$ (1997), avers a revers

V článku jsou zachyceny měny celkem 72 státních útvarů + zmíněno 21 zaniklých německých minimonarchií.

Nezodpovězena zůstává otázka, proč ve státních útvarech ať zaniklých či existujících pod nějakou formou britské správy se nepoužívá anebo se přestala používat jako měna libra a naopak se všude uplatňuje dolar.

S povděkem kvituji, že jsem mohl použít většinu ilustrativních zobrazení příslušných papírových platidel z BANK NOTE MUSEUM: www.banknote.ws.

Zdeněk Kutina